



Петров Р.А.,
д.ю.н., професор,
доктор філософії (Велика Британія),
професор ім. Жана Моне, завідувач
кафедри міжнародного права і
спеціальних правових наук
Національного університету
«Києво-Могилянська академія»
(м. Київ, Україна)

УДК 430.147:341.176.1:ЄС

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСПОЗИЦІЇ «ACQUIS» ЄС У ПРАВОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ В ПРОЦЕСІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ УГОДИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС ПРО АСОЦІАЦІЮ ТА УГОДИ ПРО ЕНЕРГЕТИЧНЕ СПІВТОВАРИСТВО

Статтю присвячено аналізу процесу транспозиції «acquis» ЄС до правової системи України, передбаченого Угодою про асоціацію та Договором про Енергетичне співтовариство. Перша частина статті містить загальний огляд місця угод про асоціацію в правовій системі ЄС. В другій частині статті аналізується процес транспозиції «acquis» ЄС до правової системи України в Угоді про асоціацію, в третій – здійснено огляд транспозиції «секторального acquis» ЄС до правової системи України в сфері енергетики. У висновках аналізуються можливі наслідки транспозиції «acquis» ЄС у правову систему України.

Ключові слова: Угода про асоціацію 2014 року, право ЄС, «acquis» ЄС, правова система України, «енергетичне acquis».

Петров Р.А. Особенности транспозиции «acquis» ЕС в правовую систему Украины в процессе имплементации Соглашения между Украиной и ЕС об ассоциации и Соглашения об Энергетическом сообществе. – Статья.

Статья посвящена анализу процесса транспозиции «acquis» ЕС в правовую систему Украины, предусмотренного Соглашением об ассоциации и Договором об Энергетическом сообществе. Первая часть статьи содержит общий обзор места соглашений об ассоциации в правовой системе ЕС. Во второй части статьи анализируется процесс транспозиции «acquis» ЕС в правовую систему Украины в Соглашении об ассоциации. В третьей части – делается обзор транспозиции «секторального acquis» ЕС в правовую систему Украины в сфере энергетики. В выводах анализируются возможные последствия транспозиции «acquis» ЕС в правовую систему Украины.

Ключевые слова: Соглашение об ассоциации 2014 года, право ЕС, «acquis» ЕС, правовая система Украины, «энергетическое acquis».

Petrov R.A. Features of a Transposition of «an acquis» of the EU in the Legal System of Ukraine in the Process of Implementation of Ukraine and the EU Association Agreement and the Energy Community Treaty. – Article.

An article is devoted to the analysis of process of transposition «an acquis» of the EU in the legal system of Ukraine, provided by the Agreement on association and the Energy Community Treaty. The author notes that the «acquis» of the EU transposition in the legal system of Ukraine is a difficult process which happens thanks to the participation of our state in foreign policies of the EU, the conclusion of bilateral agreements and sectoral cooperation with the EU. An accession of Ukraine to the Energy Community and concluding the Association agreement with the EU has considerable influence on process of europeanization of the legal system of Ukraine.

Keywords: Association Agreement of 2014, law of the EU, «acquis» of the EU, a legal system of Ukraine, «energy acquis».

Підписання 21 лютого 2005 року Плану дій (далі – ПД) (англ. «Action Plan») стало початком нового етапу взаємовідносин між ЄС і Україною. Цей документ було прийнято в межах реалізації Європейської Політики Сусідства (далі – ЄПС) щодо країн, які поділяють географічне, економічне і політичне оточення з ЄС. ПД мав на меті посилення інтеграції України в Європейський Союз (далі – ЄС), в т.ч. участь у внутрішньому ринку ЄС та участь у політиках і програмах ЄС. Крім того, ПД передбачав можливість укладення нової посиленої угоди між ЄС і Україною замість наявної, але вже застарілої Угоди про партнерство і співробітництво від 1998 р. (далі – УПС) [1]. У березні 2009 року термін дії ПД закінчився. Після того, як було прийнято політичне рішення про укладення нової угоди у формі угоди про асоціацію відповідно до ст. 217 Договору про ЄС, ПД був замінений на Порядок денний (далі – ПА) (англ. «Association Agenda») між ЄС і Україною. Межі нової угоди були визначені як угода про асоціацію, яка включатиме посилене політичне та економічне співробітництво між сторонами, створення зони вільної торгівлі без виключень і винятків між ЄС і Україною.

Необхідною передумовою завершення переговорів між ЄС і Україною про нову угоду було приєднання України до Енергетичного співтовариства (далі – ЕнС). Протокол про приєднання України до ЕнС було підписано 24 вересня 2010 р. і згодом ратифіковано Верховною Радою України 15 грудня 2010 р. [2]. Наслідком приєднання України до ЕнС були зобов'язання імплементувати значний обсяг «секторального acquis» ЄС в сфері

енергетики і було своєрідним підготовчим етапом встановлення асоціації між ЄС і Україною.

Складні переговори між ЄС і Україною тривали з 2009 р. та закінчилися парафуванням Угоди про асоціацію між ЄС і Україною (Угода про асоціацію) 30 березня 2012 р. в м. Брюссель. Відмова Віктора Януковича підписувати Угоду про асоціацію між ЄС і Україною на саміті Східного Партнерства у м. Вільнюс у грудні 2013 р. викликала масові протести та «Революцію Гідності» в Україні на початку 2014 р.. Угоду про асоціацію між ЄС і Україною було нарешті підписано Президентом України Петром Порошенко 27 червня 2014 р. в м. Брюссель та ратифіковано Верховною Радою України одночасно з Європейським Парламентом 16 вересня 2014 р.. З цього часу Угода про асоціацію між ЄС і Україною набула юридичної сили та стала частиною правової системи України. За словами Хермана Ван Ромпея, президента Європейської Ради, Угода про асоціацію «це найпросунутіша угода з країною поза межами співтовариства в історії нашого Союзу» та безпрецедентний документ з точки зору обсягу та рівня деталізації взаємних відносин. Текст Угоди про асоціацію вражає (близько 1000 сторінок, 46 додатків, 3 протоколи і спільна декларація). Цілі Угоди про асоціацію охоплюють: 1) політичну асоціацію; 2) створення поглибленої та всебічної зони вільної торгівлі; 3) участі України в деяких програмах ЄС (освіта і практика, дослідження та інновації); 4) секторальне співробітництва; 5) наближення українського законодавства до стандартів ЄС; 6) співробітництво в сферах правосуддя і внутрішніх справ.

Метою цієї статті є аналіз процесу транспозиції «acquis» ЄС до правової системи України, передбачений Угодою про асоціацію та Договором про Енергетичне співтовариство (далі – ДЕНС). Перша частина статті містить загальний огляд місця угод про асоціацію в правовій системі ЄС. В другій частині статті аналізується процес транспозиції «acquis» ЄС до правової системи України в Угоді про асоціацію. В третій частині статті робиться огляд транспозиції «секторального acquis» ЄС до правової системи

України в сфері енергетики. В висновках аналізуються можливі наслідки транспозиції «acquis» ЄС у правову систему України.

1. Угоди про асоціацію в правовій системі ЄС

Угоди про асоціацію належать до групи зовнішніх угод ЄС, укладених відповідно до «змішаної зовнішньої компетенції» ЄС (тобто разом з усіма державами-членами ЄС), та укладаються відповідно до ст. 217 Договору про функціонування ЄС (далі – ДФЄС), в якій зазначено, що: «Союз може укласти з однією чи кількома третіми країнами чи міжнародними організаціями угоди про створення асоціації, яка характеризується взаємними правами та обов'язками, спільними діями і особливими процедурами».

Один із основних керівних принципів укладення угод про асоціацію закріплений в рішенні Суду ЄС у справі *Demirel*, в якій Суд ЄС зазначив, що угода про асоціацію передбачає «формування особливих відносин між країною-не членом, яка зобов'язана, принаймні в певних межах, брати участь у системі [Союзу]» [3]. Таким чином, можна визначити декілька ознак, які стосуються угод про асоціацію, закріплених в праві ЄС: 1) взаємні права та обов'язки; 2) спільні дії та спеціальні процедури; 3) особливі відносини між ЄС та третьою країною; 4) участь третьої країни у системі ЄС. Деякі ознаки угоди про асоціацію роблять такі двосторонні договірні відносини особливо вигідними для третьої країни. Це передбачає: взаємні права та обов'язки, можливість набуття повноправного членства в ЄС. Якщо перша ознака є ключовою для асоціації між ЄС і третьою країною, то друга означає те, що підписання угоди про асоціацію не передбачає автоматичного набуття членства третьою країною в ЄС. Право ЄС регулює порядок становлення відносин асоціації з ЄС та набуття повноправного членства ЄС як два різних процеси, хоча більшість держав-членів ЄС перед набуттям повноправного членства в ЄС уклали угоди про асоціацію з ЄС.

Перше питання: чи Угода про асоціацію між ЄС і Україною схожа на вже наявні угоди між ЄС та країнами, що не мають членства в ЄС? На наш погляд, Угода про асоціацію між ЄС і Україною не матиме аналогів серед уже наявних угод про

асоціацію, укладених ЄС з іншими країнами. Зокрема, Угода про асоціацію оновлює систему спільних інститутів, поглиблює двосторонні відносини в усіх сферах співробітництва, посилює політичну асоціацію та економічну інтеграцію шляхом встановлення взаємних прав і зобов'язань.

Угода про асоціацію між ЄС і Україною займає місце, відмінне від зовнішніх угод ЄС, і є прототипом нової групи зовнішніх угод ЄС з державами-учасниками ЄПС – угод про асоціацію між ЄС та сусідніми країнами. На нашу думку, цілі майбутніх угод про асоціацію між ЄС та сусідніми країнами не будуть ідентичні, а будуть відрізнятися, залежно від рівня відносин між ЄС і кожною сусідньою країною та будуть відповідати цілям спільно узгоджених ПД і ПА.

Майбутні угоди про асоціацію між ЄС та сусідніми країнами повинні мати на меті поглиблення двостороннього співробітництва у таких сферах (як це зазначено в документах ЄПС): 1) політичного діалогу; 2) політики економічного і соціального розвитку; 3) участі в деяких програмах ЄС (освіта і практика, дослідження та інновації); 4) секторального співробітництва; 5) відкриття національних ринків відповідно до принципів Світової організації торгівлі (далі – СОТ) і наближення до стандартів ЄС; 6) співробітництва в сферах правосуддя і внутрішніх справ [4]. На наш погляд, майбутні угоди про асоціацію між ЄС та сусідніми країнами будуть обов'язково відповідати як загальним, так і спеціальним цілям ПА. Таким чином, згідно з ПА, спільні цілі угод про асоціацію між ЄС та сусідніми країнами будуть зосереджені на тісному політичному, економічному, культурному співробітництві та співробітництві в сфері безпеки, з доступом сусідніх країн на внутрішній ринок ЄС. Індивідуальні цілі майбутніх угод про асоціацію між ЄС та сусідніми країнами відображатимуть різні стратегічні пріоритети ЄС щодо сусідніх країн. Наприклад, можна припустити, що майбутні угоди про асоціацію між ЄС та середземноморськими країнами будуть переслідувати мету посилення регіонального співробітництва, встановлення спільних

енергетичних мереж та інфраструктури і запобігання локальним конфліктам. З іншого боку, майбутні угоди про асоціацію між ЄС та пострадянськими країнами будуть приділяти більше уваги адаптації демократичних цінностей ЄС, співробітництву в сферах правосуддя і внутрішніх справ, боротьбі з корупцією та питань регіональної безпеки, тому що ЄС бажає бачити пострадянські країни такими, де ефективно функціонують демократичні інститути і працюють механізми боротьби з нелегальною імміграцією до Європи. Забезпечення стабільності та безпеки на зовнішніх кордонах ЄС є дуже важливим питанням для ЄС у відносинах з третіми країнами.

2. Транспозиція «acquis» ЄС у правову систему України в Угоді про асоціацію

Далі буде спроба визначити зміст Угоди про асоціацію та елементи «acquis» ЄС, які підлягають транспозиції в правову систему України. Пропонуємо визначити «матеріальні» та «процесуальні» способи транспозиції «acquis» ЄС в правову систему України, які передбачені Угодою про асоціацію. На наш погляд, «матеріальні способи» транспозиції «acquis» ЄС в правові системи третіх країн у зовнішніх відносинах ЄС включають: гомогенність, зближення законодавства, взаємне визнання стандартів і законодавства. «Процесуальні способи» транспозиції «acquis» ЄС у правові системи третіх країн здійснюються через: формальну/неформальну участь у законодавчих процедурах ЄС, обмін інформацією, а також технічне та фінансове сприяння з боку ЄС [5].

Цілі Угоди про асоціацію відображають широкий спектр співробітництва сторін, які передбачають «матеріальні» та «процесуальні» способи транспозиції «acquis» ЄС до правової системи України. До таких цілей співробітництва сторін належать: 1) політичний діалог, поширення європейських і міжнародних демократичних цінностей, верховенства права, прав людини та основних свобод, забезпечення регіональної та глобальної стабільності; 2) соціальний і економічний розвиток, заохочення структурних реформ, спрямованих на побудову функціональної та

конкурентної ринкової економіки, обмеження втручання держави в економіку і приватизацію, лібералізацію послуг, в тому числі фінансовий сектор, соціальну і гуманітарну політики, фіскальну, монетарну та обмінну політики; 3) участь у деяких програмах ЄС (освіта і практика, дослідження та інновації); 4) співробітництво в секторах енергетики, транспорту, навколишнього середовища та інформаційного суспільства); 5) заснування поглибленої і всебічної зони вільної торгівлі, і, як наслідок, відкриття ринку України відповідно до принципів СОТ і зближення зі стандартами внутрішнього ринку ЄС; 6) співробітництво в сферах правосуддя і внутрішніх справ, з питань транскордонного співробітництва, міграції, боротьби з тероризмом, торгівлею людьми, нелегальними наркотиками і зброєю, організованою злочинністю, відмиванням грошей, фінансовими та іншими економічними злочинами.

Після виокремлення цілей Угоди про асоціацію між ЄС і Україною потрібно визначити елементи «acquis» ЄС, які є частиною цієї угоди і є об'єктом «матеріальної» транспозиції до правової системи України. Головною метою Угоди про асоціацію є подільший розвиток політичного діалогу між ЄС і Україною. Політичний діалог між ЄС та Україною буде націлений на встановлення демократичних свобод, захист прав людини, забезпечення свободи преси і засобів масової інформації. Для досягнення цих цілей преамбула Угоди про асоціацію між ЄС і Україною закликає Україну поділяти цінності ЄС і принципи, зазначені в установчих договорах ЄС (наприклад, у статті 2 Договору про ЄС) та закликатимуть Україну дотримуватися визнаних міжнародних принципів і стандартів щодо захисту прав людини і демократичних свобод, які містить Хартія ООН, Гельсінські і Паризькі документи ОБСЄ. Однією з головних цілей Угоди про асоціацію між ЄС і Україною є надання українським суб'єктам господарювання доступу на внутрішній ринок ЄС та створення поглибленої та всебічної зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Процес ефективної імплементації Угоди про асоціацію між ЄС та Україною буде відбуватися зі значними труднощами для

України. Наша держава має відповідати спільним демократичним та економічним цінностям ЄС та забезпечити належне функціонування поглибленої та всебічної зони вільної торгівлі. Цього можна досягти тільки шляхом побудови конкурентної ринкової економіки та запровадження міжнародних правових стандартів та стандартів ЄС. Україна нестиме зобов'язання за рішеннями органів з вирішення спорів, створених відповідно до Угоди про асоціацію. З метою заохочення України в досягненні цих далекосяжних цілей Угода про асоціацію містить положення про зближення законодавства (англ. «approximation clause») і так звані «умовні застереження» (англ. «conditionality clause»). «Умовні застереження» широко використовуються в угодах між ЄС та іншими країнами, в тому числі в Угоді про асоціацію. Ці застереження передбачають доступ України до свобод внутрішнього ринку ЄС та надання безвізового режиму за умови успішного просування України на шляху політичних, економічних та правових реформ (наприклад, усунення торговельних бар'єрів та антиконкурентної практики або ефективного функціонування стандартів демократії та ринкової економіки (таких як вільні та справедливі вибори і подолання корупції)). Крім того, «умовні застереження» передбачають проведення регулярного моніторингу здійснення реформ в Україні та дотримання демократичних стандартів українською владою. Положення про зближення законодавства Угоді про асоціацію не схожі на ідентичні зобов'язання в раніше укладених угодах ЄС про асоціацію. Угоді про асоціацію між ЄС та Україною містить не одне положення про зближення законодавства, як це відбулося в раніше укладених угодах ЄС про асоціацію, а багато положень, які відсилають до 46 додатків. В цих додатках міститься перелік «секторального *acquis*» ЄС, який Україна має імплементувати в національне законодавство і ефективно застосовувати в чітко встановлені терміни. Найбільший обсяг «секторального *acquis*» ЄС стосується лібералізації взаємної торгівлі, сфери конкуренції і права державної допомоги, забезпечення принципу недискримінації та лібералізації українського ринку послуг тощо (захист прав

споживачів, податки, технічні стандарти, захист навколишнього середовища) та ін. Не зважаючи на те, що в Угоді про асоціацію між ЄС та Україною не має жодних перспектив вступу України до ЄС, Україна взяла на себе юридичні зобов'язання імплементувати «acquis» ЄС майже в обсязі, як це вимагається від держав-кандидатів на вступ до ЄС.

Угода про асоціацію передбачатиме «процесуальні» способи транспозиції «acquis» ЄС до правової системи України. До таких способів належить участь України в програмах ЄС у сферах освіти, культури і наукового співробітництва. Це означає, що Україні може бути запропоновано доступ до деяких програм секторального співробітництва, що фінансуються ЄС (Еразмус Мундус, Сократес) (англ. «Erasmus Mundus», «Socrates»), але за умови дотримання Україною європейських цінностей і принципів. Крім того, Угоди про асоціацію між ЄС та Україною передбачає надання інформаційної, технічної та фінансової допомоги для забезпечення в Україні успішності програми зближення права, а також більш тісного співробітництва в інших сферах, таких як юстиція, внутрішні справи і транскордонна торгівля. Така допомога буде полягати в наданні інформації українській владі та суспільству щодо «acquis» ЄС, інститутів ЄС, організації тренінгів для українських посадових осіб та консультування в ході процесу зближення законодавства. Звичайно, надання допомоги з боку ЄС може бути припинено у разі недотримання Україною цінностей і принципів ЄС. Секторальне співробітництво буде зосереджене в сферах взаємного інтересу ЄС та України. Беручи до уваги географічне розташування України як транзитної території і високий рівень індустріального розвитку нашої держави, Угода про асоціацію між ЄС та Україною передбачає поглиблене секторальне співробітництво з питань правосуддя і внутрішніх справ, контролю над нелегальною імміграцією, у галузі транспорту, енергетики, інформаційного суспільства, охорони навколишнього середовища, інновацій і космічного простору.

Цілі Угоди про асоціацію між ЄС та Україною визначають структуру і склад спільних інститутів асоціації. Цілі поглибленого

політичного діалогу між ЄС і Україною зумовлюють існування трьохопорної інституційної структури: Рада, Комітет і Парламентський комітет. На жаль, Угода про асоціацію між ЄС та Україною не запроваджує неформальну участь України у процедурі прийняття рішень ЄС. Замість цього, Угода про асоціацію між ЄС та Україною пропонує розширений обмін інформацією з законодавством ЄС, яке набрало чинності або обговорюється в законодавчих інститутах ЄС. У відповідь на Україну покладено зобов'язання своєчасно інформувати ЄС про нові закони і нормативно-правові акти, що впливають на асоційовані відносини з ЄС. Спільні інститути наділені правом приймати рішення з обов'язковою юридичною силою, які будуть частиною національного законодавства України. Це надасть спільним інститутам значної переваги для «процесуальної» транспозиції «acquis» ЄС в українську правову систему.

3. Транспозиція «acquis» ЄС у правову систему України в Угоді про Енергетичне співтовариство

Лісабонський договір створив передумови для правової формалізації нових політик ЄС і значно розширив зовнішній вимір внутрішнього ринку ЄС. Яскравим прикладом цього є нова енергетична політика ЄС. Зовнішні цілі енергетичної політики ЄС досягаються через ЕнС, до якого входять не тільки держави-члени ЄС, але й держави-кандидати, а також треті країни, які не мають шансів набути членство в ЄС. ЕнС – чудовий приклад так званої «інтеграції без набуття членства», що дає третім країнам можливість закріпитись на внутрішньому ринку ЄС та поширювати «секторальне acquis» ЄС за його межами.

Процес «інтеграції без набуття членства» відбувається в рамках секторального багатостороннього співробітництва та диференційованої інтеграції в ЄС. Секторальна багатостороння співпраця передбачає наближення законодавства, наприклад, шляхом добровільного застосування третьою країною «секторального acquis» ЄС. Зазвичай секторальне багатостороннє співробітництво відбувається шляхом укладення секторальних двосторонніх угод між ЄС та третіми країнами, наприклад, Угода

про Єдиний Економічний Простір (далі – ЄЕП) та двосторонні угоди між ЄС та Швейцарією. Не існує єдиної думки стосовно того, чим керуються треті країни, добровільно підтримуючи багатосторонню інтеграцію з ЄС. Проте можна говорити про очевидний позитивний вплив багатосторонньої співпраці на процеси розвитку демократії в країнах Центральної та Східної Європи (далі – ЦСЕ). Однак, ці процеси не можна вважати винятковими, вони є доповнюючими. Можна говорити про те, що формування європейського правового простору неможливе без успішної європеїзації третіх країн. Одним із засобів для успішної європеїзації третіх країн є поступове надання їм доступу до внутрішнього ринку ЄС і, як наслідок, адаптації «секторального *acquis*» ЄС [6].

Співпраця в рамках ЕнС дає унікальну можливість транспозиції секторального «*acquis*» ЄС у правові системи третіх країн. ДЕНС був підписаний в Афінах (Греція) 25 жовтня 2005 р. та набрав чинності 1 липня 2006 р. Первинною метою ЕнС було формування спільної нормативної бази між ЄС і третіми країнами-учасниками та транспозиція «енергетичного *acquis*» ЄС (стосовно електрики, природного газу та паливних матеріалів) у правові системи третіх країн.

До ЕнС входять держави-члени ЄС (згідно з ДЕНС будь-яка держава-член ЄС може бути представлена в органах ЕнС [Раді міністрів, Постійно діючої групі високого рівня та Раді регуляторних органів]); нині тільки 17 держав-членів ЄС скористались такою можливістю) і 9 третіх країн (Албанія, Боснія і Герцеговина, Хорватія, Македонія, Чорногорія, Сербія, Молдова, Україна та Тимчасова адміністративна місія ООН у Косово). Більшість цих країн є або країнами-кандидатами на членство в ЄС (Хорватія, Македонія, Чорногорія і Сербія), або потенційними кандидатами на набуття членства в ЄС (Албанія та Боснія і Герцеговина). Україна і Молдова є учасницями ЄПС та Східного партнерства. Ці країни прагнуть встановити тісніші політичні та економічні відносини з ЄС шляхом укладення угод про асоціацію та формування зон вільної торгівлі. Існує також група країн-

спостерігачів (Вірменія, Грузія, Норвегія та Туреччина), які мають право бути присутніми на засіданнях органів ЕнС без права брати участь в обговоренні та голосуванні. Тоді як Туреччина вже давно є країною-кандидатом на набуття членства в ЄС, Вірменія і Грузія є учасницями ЄПС та Східного Партнерства. Таким чином, нині ЕнС – єдина регіональна організація, яка об'єднує країни, які є повноправними членами ЄС, кандидатами на набуття членства, країнами, з якими укладені угоди про асоціацію, та країнами-сусідніми країнами.

У Повідомленні Європейської комісії «Енергетична політика ЄС: співпраця з партнерами поза нашими кордонами» чітко вказано, що «підписання Договору про Енергетичне співтовариство – відправна точка для більшості країн-сусідів ЄС для участі у європейській енергетичній системі» і передумова для третьої країни укладення угоди про вільну торгівлю з ЄС. Це означає, що подальше зближення третіх країн з ЄС і глибока інтеграція у внутрішній ринок ЄС залежить від успішної транспозиції «секторального *acquis*» ЄС. З цією метою ЄС закликає більшість сусідніх країн приєднатись до ЕнС, або заохочує інші країни брати участь у діяльності ЕнС в якості спостерігачів. Приєднання до ЕнС передбачає поступову інтеграцію енергетичного сектору сусідніх країн до ринку енергоносіїв ЄС, виконання зобов'язань, які впливають з членства ЕнС, і, як наслідок, транспозицію «енергетичного *acquis*» ЄС в рамках правових систем третіх сусідніх країн.

3.1. Транспозиція «енергетичного *acquis*» ЄС у правову систему України в рамках ЕнС

Протоколи про приєднання до ДЕНС покладають зобов'язання на Україну забезпечити транспозицію «енергетичного *acquis*» ЄС в 5 етапів. Більше того, Україна взяла на себе зобов'язання: 1) дотримуватись «конкурентного *acquis*» ЄС; 2) дотримуватись загальноприйнятих в ЄС стандартів експлуатації систем енергомереж; 3) ухвалити «положення стосовно безпеки постачання, що включає в себе забезпечення

різноманітності джерел постачання, технологічну безпеку і вказання походження імпортованого палива».

ДЕНС покладає на договірні сторони зобов'язання підтримувати співпрацю та запобігати дискримінації. Відповідно до ст. 6 ДЕНС «Сторони вживатимуть усіх необхідних заходів – чи то загальних, чи то конкретних – для забезпечення виконання зобов'язань, які виникають із цього Договору. Сторони сприятимуть досягненню цілей ЕнС. Сторони утримуватимуться від будь-яких заходів, які можуть зашкодити досягненню цілей цього Договору». Це положення ідентичне положенню, закріпленому в ст. 4(3) Договору про Європейський Союз (далі – ДЄС) стосовно принципу добросовісної співпраці, який Суд ЄС визнав основним принципом права ЄС. Згідно з цим принципом добросовісна співпраця передбачає, що держава-член ЄС повинна приймати всіх необхідних заходів для забезпечення виконання зобов'язань, що випливають з установчих договорів ЄС та актів, які приймаються інститутами ЄС.

Принцип недискримінації, закріплений в ст. 7 ДЕНС, забороняє «будь-яку дискримінацію» у відносинах між сторонами. Це положення подібне ст. 3(3) Договору про ЄС і ст. 10 ДФЄС, в яких забороняється будь-яка дискримінація за ознакою національності, статі, раси, етнічного походження, релігії або переконань, інвалідності, віку або сексуальної орієнтації в ЄС. Це не означає, що сфера дії принципу добросовісної співпраці та недискримінації ідентична сфері дії принципів, закріплених в установчих договорах ЄС. Чітке пояснення сфери дії принципу недискримінації досі не надано інститутами та органами з вирішення спорів ЕнС. Проте можна вважати, що тлумачення і застосування основних принципів права ЕнС відбуватиметься подібно з застосуванням основоположних принципів ЄС в рамках ЄЕП та секторальної співпраці ЄС — Швейцарія.

ДЕНС покладає імперативні та м'які зобов'язання на ЕнС та договірні сторони забезпечити транспозицію «енергетичного *acquis*» ЄС у національні правові системи. ДЕНС встановлює два типи «енергетичного *acquis*» ЄС. Перший тип – це так зване

«енергетичне *acquis*» ЄС «до підписання», яке було визначено в тексті ДЕНС та його додатках під час його підписання ДЕНС. Другий тип – це «динамічне енергетичне *acquis*» ЄС, яке сформувалося після набрання чинності ДЕНС.

Згідно з принципом добросовісної співпраці, закріпленому в ст. 6 ДЕНС, договірні сторони ДЕНС зобов'язані дотримуватись «динамічного енергетичного *acquis*» ЄС, закріпленого в рішеннях та керівних принципах спільних інститутів ЄС, а також їх тлумачення органами вирішення спорів ЄС. Іншими словами, якщо спільні інститути ЄС ухвалюють обов'язкові рішення, направлені на запровадження «динамічного енергетичного *acquis*» ЄС, то на договірні сторони ЄС покладається юридичне зобов'язання діяти відповідним чином або у протилежному випадку – нести юридичну відповідальність. Одним з прикладів необхідності запровадження «динамічного енергетичного *acquis*» ЄС є так званий «Третій пакет» «енергетичного *acquis*» ЄС. Ухвалення нового законодавчого пакету у сфері енергетики ЄС у 2009 р. вимагає прийняття відповідних заходів інститутами ЄС. 24 вересня 2009 року Рада міністрів ухвалила Рекомендацію 2010/02/МС-ЄС, яка передбачає добровільне запровадження «Третього пакету» договірними сторонами ЄС. Юридично обов'язкове Рішення стосовно імплементації «Третього пакету» «енергетичного *acquis*» ЄС було ухвалено 6 жовтня 2011р., і, таким чином, на договірні сторони ЄС, включаючи і Україну, було покладено зобов'язання запровадити і застосовувати «Третій пакет» «енергетичного *acquis*» ЄС в національній правовій системі України.

Інститути ЄС забезпечують транспозицію «енергетичного *acquis*» ЄС у правові системи договірних сторін. Наприклад, Україна несе зобов'язання згідно з юридично обов'язковими рішеннями та необов'язковими рекомендаціями інститутів ЄС і має робити все можливе для забезпечення їх ефективного застосування. Юридично обов'язкові рішення інститутів ЄС мають бути імplementовані протягом визначеного періоду, інакше, Рада міністрів може визнати існування серйозних і тривалих

порушень зобов'язань сторони та позбавити певних прав таку сторону, включаючи призупинення права голосувати та позбавлення права брати участь у зустрічах або механізмах, передбачених в ДЕНС.

Запровадження процедури вирішення спорів ЕнС, особливо закріплення права приватних осіб звертатись зі скаргами до інститутів ЕнС стосовно невиконання договірними сторонами зобов'язань з членства в ЕнС, може створити деякі ускладнення для правової системи України. По-перше, Секретаріат ЕнС може ініціювати процедуру стосовно невиконання сторонами своїх зобов'язань згідно з ДЕНС. По-друге, судова система України стикнеться з необхідністю не тільки застосовувати «динамічне енергетичне *acquis*» ЄС, але й за потребою забезпечити приведення у відповідність законодавства України з судовою практикою Суду ЄС.

3.2. Транспозиція і застосування «енергетичного *acquis*» ЄС в Угоді про асоціацію між ЄС та Україною

Можливості ефективної транспозиції та застосування «енергетичного *acquis*» ЄС в Україні значно зростають у випадку укладення угоди про асоціацію з ЄС. Підписання та вступ в дію угоди про асоціацію з ЄС вимагатиме від України проведення серйозних внутрішніх реформ. По-перше, Угода про асоціацію між ЄС та Україною служитиме зразком подальших політичних та економічних реформ у країнах-учасницях Східного Партнерства. Зобов'язання України запровадити спільні демократичні цінності вимагатиме постійного контролю з боку інститутів ЄС. Формування глибокої і поглибленої зони вільної торгівлі відкриє нові ринки для товарів з України в межах внутрішнього ринку ЄС і сприятиме посиленню внутрішній конкуренції в нашій країні. Нові спільні інститути, створені в рамках Угода про асоціацію між ЄС та Україною, сприятимуть зближенню законодавства України з правом ЄС та транспозиції «*acquis*» ЄС у правову систему України. Важливим є те, що Угода про асоціацію між ЄС та Україною забезпечить доступ українських громадян до свобод внутрішнього ринку ЄС і безвізового режиму з ЄС. Принцип

взаємності надасть Україні можливість неформально брати участь у процесі прийняття рішень в ЄС.

Угоди про асоціацію між ЄС та Україною сприятиме ефективній транспозиції і застосуванню «енергетичного *acquis*» ЄС у національну правову систему. Судові та виконавчі органи України вимушені застосовувати не тільки «енергетичне *acquis*» ЄС, визначене на момент підписання протоколів про приєднання до ЕнС, але також застосовувати основоположні принципи права ЄС, «динамічне енергетичне *acquis*» ЄС, та рішення інститутів ЕнС. Встановлення відносин асоціації між ЄС і Україною може значно підвищити ефективність транспозиції і застосування існуючого і динамічного «енергетичного *acquis*» ЄС в Україні.

4. Висновки

Транспозиція «*acquis*» ЄС у правову систему України є складним процесом, який відбувається завдяки участі нашої держави в зовнішніх політиках ЄС, укладення двосторонніх угод та секторального співробітництва з ЄС. Приєднання України до ЕнС та укладення Угоди про асоціацію з ЄС має значний вплив на процес європеїзації правової системи України. По-перше, успіх європеїзації правової системи України та досягнення цілей Угоди про асоціацію та ДЕНС залежить не тільки від транспозиції нормативних актів ЄС, але також і від застосування спільних демократичних цінностей, фундаментальних принципів права ЄС і «динамічного *acquis*» судовими та адміністративними органами і громадянами України. По-друге, «матеріальні» і «процесуальні» способи транспозиції «секторального *acquis*» ЄС через Угоду про асоціацію та ДЕНС сприяють інтеграції України в окремі секторальні політики ЄС. Досвід участі України в ЕнС може бути успішно використаний в інших сферах секторального співробітництва України з ЄС, таких як секторальні співтовариства у сфері повітряного та наземного транспорту, навколишнього середовища, освіти. Питання прямої дії положень установчих договорів таких співтовариств, процедур вирішення спорів, застосування «динамічного секторального *acquis*» приблизить Україну до повноправної участі в європейському правовому просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Угода про партнерство та співробітництво між Європейським Співтовариством і Україною, 1994 // Відомості Верховної Ради України. 1994. № 46.
2. Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства: Закон України від 15 грудня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. 2011. № 24. Ст. 170.
3. Справа 12/86, *Demirel v Stadt Schwäbisch Gmünd* [1987] ECR 3719.
4. Комюніке Європейської комісії «Стратегічний документ Європейської Політики Сусідства» (COM(2004) 373 final).
5. Петров Р.А. Транспозиція «acquis» Європейського Союзу у правові системи третіх країн: моногр.. – К.: Істина, 2012. 384 с.
6. Petrov R. «Exporting the *acquis communautaire* into the legal systems of third countries», 13(1) *EFA Rev.* 33-52 (2008).

